

Жук І. В. – кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

БАНКИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Політична та фінансова кризи в державі спровокували масове виведення офіційного капіталу та різке зростання рівня тінізації національної економіки. В цих умовах детінізація фінансових потоків, протидія відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, постають ключовими завданнями на шляху реформування соціально-економічної системи в Україні. Це відображено у Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року від 30 грудня 2015 р., а також у Плані заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, затвердженому спільною Постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 11 лютого 2016 року. Банки як суб'єкти первинного фінансового моніторингу відіграють визначальну роль в організаційно-правовому механізмі протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. У більшості випадків злочинці використовують банківські установи для здійснення відповідних фінансових операцій з уведення коштів, здобутих злочинним шляхом, у легальний обіг. Найпоширенішими способами легалізації злочинних доходів можна виділити такі: укладання кредитних договорів і договорів банківського вкладу; здійснення валютнообмінних операцій; переказ коштів через банківські рахунки в Україні та за кордон на підставі фіктивних угод; отримання в банках коштів з рахунків на фіктивних підставах тощо.

Відповідно до Законів України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р., «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р., а також до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 26 червня 2015 р., банки зобов'язані: здійснювати ідентифікацію, верифікацію та вивчення клієнта; забезпечувати виявлення та реєстрацію фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, і повідомляти про них спеціально уповноважений орган; своєчасно та в повному обсязі подавати на запит цього спеціально уповноваженого органу необхідну інформацію, документи, копії тощо; вживати заходів щодо запобігання розголошенню інформації, яку подають спеціально уповноваженому органу тощо.

За невиконання або неналежне виконання зазначених обов'язків у законодавстві передбачено настання відповідальності, зокрема кримінальної (за ст. 209¹ Кримінального кодексу (КК) України «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму»). Практика застосування цієї норми є досить невтішною. Відповідно до статистики Генеральної прокуратури України, у 2016 р. було обліковано всього два випадки вчинення такого правопорушення; досудове розслідування проводилось щодо семи правопорушень; лише одну особу, винну у вчиненні злочину, було виявлено, і стосовно жодної матеріали не було направлено до суду [1]. Злочин цього виду передбачає наявність трьох обов'язкових ознак:

1) діяння: умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, Державній службі фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) (ч. 1); розголошення у будь-якому вигляді інформації, яку було надано зазначеному уповноваженому органу (ч. 2);

2) наслідку: заподіяння істотної шкоди правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним або громадським інтересам чи інтересам окремих юридичних осіб;

3) причиново-наслідковий зв'язок.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» до фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, належить операція, якщо сума, на яку її здійснено, дорівнює чи перевищує 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор, – 30 000 гривень). Також фінансова операція повинна мати одну або більше таких ознак: переказ коштів на анонімний рахунок за кордон і надходження коштів з анонімного рахунка з-за кордону; купівля-продаж за готівку чеків, дорожніх чеків, інших платіжних інструментів; фінансові операції з готівкою; обмін банкнот на банкноти іншого номіналу; перерахування або отримання коштів неприбутковою організацією; виплата особі виграшу в лотерею та інші. У разі, якщо в суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникають підозри щодо фінансової операції, то вона підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу.

Суб'єктами злочину виступають: за ч. 1 ст. 209¹ КК України – спеціально призначений відповідальний працівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу, до обов'язків якого належить подання інформації до Держфінмоніторингу (правовий статус та перелік його повноважень передбачено ст. 7 вищевказаного Закону); за ч. 2 ст. 209¹ КК України – особа, якій інформація, що надається Держфінмоніторингу, стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю.

Якщо вчинення зазначених діянь не спричинило істотної шкоди, то винна особа підлягає адміністративній відповідальності за ст. 166⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Список використаних джерел

1. Звіт про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, за 12 місяців 2016 року [Електронний ресурс] // Статистична інформація Генеральної прокуратури України. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112659&libid=100820. – Назва з екрана.